

Kabinet zonder heilsplan

A. F. VAN ZWEEDEN

De term „no-nonsense” die minister-president Lubbers als „epitethon ornans” voor zijn kabinet heeft gebruikt slaat niet zozeer op de zakelijkheid die zo kenmerkend zou zijn voor de stijl van regeren als wel op het gebrek aan pretenties. Als er iets in het voordeel van de regeringsploeg van CDA en VVD kan worden gezegd, is het wel dat het programma niet in zware ideologische termen wordt gepresenteerd. Ze heeft geen heilsplan aan te bieden. De stijl van dit kabinet brengt groeperingen die worden getroffen door de valbijl van de bezuinigingen in een situatie waarin zij worden gedwongen zich op de zin en onzin van verworven posities, aanspraken en rechten te bezinnen. Heel sterk blijkt dat in de wereld van het wetenschappelijk onderwijs waar een Taakverdelingscommissie (TVC) aan de slag is gegaan die in ongekend korte tijd een bedrag van een kwart miljard aan bezuinigingen op tafel wist te brengen, waarbij geen studierichting en geen hoogleraar wordt ontzien.

De bezuinigingsronde die het kabinet op gang heeft gezet, brengen de maatschappij in al haar geledingen in beweging. In de eerste plaats om er zich tegen te verzetten, maar ook om aanslagen op het eigen voortbestaan zo te pareren dat niet alles verloren gaat. Het meest positieve dat van het bezuinigingsbeleid van het kabinet kan worden gezegd, is het dat het een uitdaging is voor menige bedreigde belangengroep om zich op het belang van de eigen existentie te bezinnen. Negatief is dat die uitdaging voor de zwakste groepen wel eens te veel zou kunnen zijn. Het kabinet is in zee gegaan met de opdracht de omvang van alles wat onder de collectieve uitgaven valt aan te passen aan het wegvallen van de economische groei. We moeten een soort ontwenningskuur doormaken zoals een drugsverslaafde die bezig is af te kicken.

Lubbers heeft gezegd dat de ombuigingen een wezenlijke voorwaarde vormen voor het beleid. Je kunt er waardering voor hebben dat de vraag naar de doelstellingen van dat beleid niet wordt beantwoord met het wekken van hooggestemde verwachtingen. Het wordt minder acceptabel als blijkt dat dit kabinet zich neerlegt bij het feit dat de werkloosheid niet binnen redelijke termijn kan worden teruggedrongen en dat het rationalisaties verzint om aannemelijk te maken dat een terugval in de bestedingen voor lief moet worden genomen. De

gang van zaken met het advies van de OECD voor het economisch beleid in Nederland is illustratief. Het is immers vast komen te staan dat het advies van deze organisatie om de hoogste prioriteit te geven aan het terugdringen van het financieringstekort niet afkomstig was van de deskundigen van het OECD-secretariaat zelf, maar van topambtenaren van de ministeries van Financiën en Economische zaken (Sociale Zaken was bij het „landenexamen” niet eens aanwezig). In het concept dat het OECD-secretariaat zelf had ontworpen, werd het accent meer gelegd op stimulering van de economische groei. Uit de definitieve versie van het rapport zou zelfs de conclusie kunnen worden getrokken dat het gevoerde loonmatigingsbeleid is mislukt. Er valt immers in te lezen dat de inkomenspolitiek in Nederland weliswaar geen succes was, voorzover daardoor de nominale loonstijgingen en de inflatie konden worden beteugeld en de concurrentiepositie van het exporterende bedrijfsleven versterkt, maar dat toch de productie en de investeringen zijn gedaald. De reële arbeidskosten zijn, ondanks de matigingen van de nominale lonen, gestegen waardoor de rentabiliteit verder is afgenomen. Dit kwam doordat de ondernemingen niet in staat waren de kostenstijgingen af te wentelen door verhoging van hun prijzen voor de binnenlandse markt en de exportmarkt.

De niet gepubliceerde versie van het OECD-rapport bevatte een passage waarin werd aanbevolen de belastingen tijdelijk te verlagen om een al te sterke daling van de consumptieve vraag te voorkomen. In plaats daarvan ontraadt de OECD nu stimulering van de binnenlandse vraag en wordt verklaard dat in de eerste plaats structurele aanpassingen nodig zijn, waaronder worden begrepen grotere verschillen in beloningen voor arbeid en tussen lonen en uitkeringen, doorbreken van de koppelingen en vermindering van het beslag van de collectieve sector op het nationale inkomen. Kortom, een bevestiging van het beleid dat het kabinet-Lubbers wil voeren.

De premier zelf vindt bestrijding van de bureaucratie, of deregulering, tenminste zo belangrijk als de bezuinigingen. In dit verband sprak hij over het „schoonspuiten van verstopte kanalen” en dat klinkt heel wat minder pretentius dan de ideologische lading die Reagan het in Amerika gelanceerde „deregulation”-programma

heeft meegegeven. Overigens is er wel degelijk een verband te leggen tussen het bezuinigingsbeleid en het dereguleringsbeleid, omdat in beide beleidsopties problemen worden geschapen die niet het kabinet zelf, maar de maatschappij krijgt op te lossen. Datzelfde geldt voor het derde spoor van het driesporenbeleid: de herverdeling van arbeid. Lubbers heeft daarvan zelf gezegd dat we in een fase zitten waarin een andere verdeling van arbeid nodig is met een grotere flexibiliteit. Daarbij zal de overheid haar rol, zoals hij zei, opnieuw moeten bepalen.

Op tal van onderhandelingsfronten worstelen werkgevers en werknemers thans met een nieuwe organisatie van de arbeid. Daarbij wordt van de deelnemers gevraagd te denken in termen van dalende inkomens en afnemende werkgelegenheid. Typerend vind ik de discussie over herverdeling van arbeid in verband met de TVC-operatie in het wetenschappelijk onderwijs die de Vrije Universiteit in gang heeft gebracht. Daarbij wordt de bezuiniging van f. 258 mln. op het budget voor het wetenschappelijk onderwijs in 1986 als gegeven aangevoerd, evenals de landelijke taakverdeling tussen de universiteiten en hogescholen. De fractie Democratisch Akkoord (DAK) van de Universiteitsraad van de VU heeft een plan ontworpen om op dat gegeven in te spelen door verkorting van de maximale werkweek in het wetenschappelijk onderwijs tot 32 uur met inlevering van salaris. Door die arbeidstijdverkorting zouden gedwongen ontslagen kunnen worden voorkomen. De kernvragen die het DAK aan de orde stelde gelden voor alle sectoren waar arbeidstijdverkorting aan de orde is. Kan werktijdverkorting op een termijn van vier jaar worden verwezenlijkt? Levert dat een wezenlijke bijdrage aan bestrijding van de werkloosheid? Is het waar dat het niet langer mogelijk is om een veertigurige werkweek te handhaven bij volledige werkgelegenheid?

Het antwoord op die vragen is beslissend voor de oplossing die we al dan niet zullen vinden voor de werkloosheidsproblematiek van de jaren tachtig. Het kabinet, dat juist deze problematiek aan de samenleving wil overlaten, komt met zich zelf in tegenspraak als het de onderhandelaars onder druk zet door te dreigen met wettelijke ingrepen als er dit jaar nog onvoldoende aanzetten voor herverdeling van werk tegen inlevering van loon worden gegeven. Laat dit pretentieuze kabinet ook niet de pretentie hebben om een zo moeilijke operatie aan de samenleving te willen voorschrijven.

A. F. van Zweeden